ԼՐԱՏՈՒ   ХРОНИКА

ՀՍՍՀ ԳԱ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ս. թ. հուլիսի 15-ին ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությունում քննարկվեց հայ ժողովրդի պատմության հնագույն շրջանի կարևորագույն խնդիրներից մեկը՝ «Ուրարտու-Հայաստան» հարցը. Քննարկմանը մասնակցեցին պատմաբաններ, հնագետներ, լեզվաբաններ և գրողներ։ Նախագահությունը արձանագրեց հետևյալը.

«Վերջին հարյուրամյակի ընթացքում Հայկական լեռնաշխարհում հայտնաբերվել ու ուսումնասիրվել է մի հին քաղաքակրթություն, որը ստեղծած պետությունը հարևան ասորեստանցիները անվանել են Ուրարտու, իսկ տեղացիները՝ Բիայնիլի: Բազմաթիվ արտասահմանյան, հայրենական և սովետական գիտնականների ջանքերով մեծաքանակ պեղածո նյութերի հիմքի վրա հետազոտվել է Ուրարտուի տնտեսությունը, նյութական և հոգևոր մշակույթը, լեզուն և քաղաքական պատմությունը: Պարզվել է, որ Ուրարտուն Վանա լճի ավազանում ապրող ուրարտական ցեղերն ընդգրկող փոքր թագավորությունից վերածվել է խոշոր տերության, որտեղ ապրել են բազմալեզու ցեղեր: Ուրարտուի հետազոտման գործում նկատելի ներդրում են արել ՀՍՍՀ ԳԱ հասարակագիտական ինստիտուտները, Երևանի պետհամալսարանը, ինչպես նաև Հայաստանի պետական պատմական թանգարանը, որտեղ պահպանվում են Ուրարտուի պատմությանը և մշակույթին վերաբերող մեծաքանակ արժեքավոր նյութեր:

Ուրարտուի պատմությունը թե իր ընդգրկած ժամանակաշրջանով (մ. թ. ա. IX—VII դդ.), թե իր ծավալման տարածքով սերտորեն առնչվում է հայ ժողովրդի ծագման ու կազմավորման պրոբլեմի հետ: Հայկական ցեղերը հնուց ի վեր շերտ ընդ մեջ ապրել են ուրարտական և խուռի ցեղերի հետ և ժամանակավորապես մտել ուրարտացիների ստեղծած տերության մեջ: Հայերը, կազմավորվելով որպես ժողովուրդ, առաջինը և միակը Հայկական լեռնաշխարհում, ժառանգել են ուրարտական քաղաքակրթության էական մասը:

Վերջին տարիներին առանձին գրողներ, բանաստեղծներ, պատմաբաններ, երկրաբաններ, առանց գիտական լուրջ կռվանների վիճարկում են Ուրարտուի մասին գիտության այսօրվա պատկերացումները, համարելով Ուրարտուն հայկական պետություն, ուրարտացիներին՝ հայեր և ուրարտերեն լեզուն՝ հայերեն:

Չհիմնավորված այս տեսակետը, որը արդարացի քննադատության ենթարկվեց պատմաբանների համամիութենական խորհրդակցությունում, մեզ մոտ պրոպագանդվում է հանրամատչելի մամուլում, հեռուստատեսությամբ և նույնիսկ տեղ է գտել «Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի» 12-րդ հատորի համապատասխան հոդվածում: Հայագիտության մեջ մի շարք կարևոր պրոբլեմների նկատմամբ լուրջ քննական մոտեցման անբավարարությունը հնարավոր է դարձրել կամայական մեկնաբանությունների դրսևորումը:

Նման վիճակը վկայում է այն մասին, որ ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության, լեզվի, հնագիտության և ազգագրության, արևելագիտության և մյուս ինստիտուտները վերջին տասնամյակների ընթացքում պատշաճ մակարդակով չեն զբաղվել հայերի՝ որպես ժողովուրդ կազմավորման, նրանց պետականության ստեղծման, Ուրարտական պետության տարածքում ապրած ցեղերի էթնիկական պատկանելության, Ուրարտու-Հայաստան առնչությունների և այլ հարցերով:

Այս առումով նախագահությունը կիսում է հայագիտության մեջ ստեղծված այսօրվա վիճակի վերաբերյալ մեր մտավորականության անհանգստությունը, որը սակայն չի կարող արդարացնել որոշ ոչ մասնագետների ձգտումը՝ առանց գիտական լուրջ փաստարկների, վերանայելու գիտական այն կոնցեպցիաները, որոնք ճանաչում են գտել պատմագիտության մեջ:

ԳԱ նախագահությունը որոշում է.

1. ՀՍՍՀ ԳԱ պատմության, լեզվի, հնագիտության և ազգագրության, արևելագիտության ինստիտուտներին առաջնահերթ խնդիր համարել նշված պրոբլեմների խոր ուսումնասիրությու-

եր. հասնել այն բանին, որպեսզի «Հայ ժողովրդի պատմության» առաջիկա հրատարակությունում առավել համակողմանի ու գիտականորեն մեկնաբանվեն հայ ժողովրդի ձևավորման պրոցեսին առնչվող հարցերը, նախապես լայն քննարկման դնելով դրանք գիտական մամուլում։

2. Նախագահությունը անհրաժեշտ է համարում շարունակել գիտական բանավեճերը նշված պրոբլեմների շուրջ։ Միաժամանակ մամուլի օրգանների և հեռուստատեսության ուշադրությունն է հրավիրում այն փաստի վրա, որ գիտականորեն չհիմնավորված հոդվածների և հաղորդումների տարածումը ավելորդ անգամ կրքերի բորբոքում է առաջացնում և ապակողմնորոշում է ընթերցող լայն հասարակայնությանը։

3. Հասարակագիտական բաժանմունքների և ինստիտուտների ղեկավարների ուշադրությունը հրավիրել հայ ժողովրդի պատմության հնագույն ժամանակաշրջանի հարցերով զբաղվող գիտական բարձրորակ կադրերի պատրաստման անհրաժեշտության վրա»։

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ ՆՎԻՐՎԱԾ Ա. Գ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ 100-ԱՄՅԱԿԻՆ

Հունիսի 23-ին ՀՍՍՀ ԳԱ նիստերի դահլիճում տեղի ունեցավ գիտական նստաշրջան՝ նվիրված կուսակցական ու պետական ականավոր գործիչ, անվանի պատմաբան, ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Աշոտ Գարեգինի Հովհաննիսյանի ծննդյան 100-ամյակին։ Բացման խոսքով հանդես եկավ Հայկական ՍՍՀ ԳԱ պատմության ու տնտեսագիտության բաժանմունքի ակադեմիկոս քարտուղար, ՀՍՍՀ ԳԱ ակադեմիկոս Բ. Ն. Առաքելյանը։ Նա մասնավորապես նշեց, որ Աշոտ Հովհաննիսյանը սովորական գործիչ կամ գիտնական չէր։ Նա ապրել է բուռն, բազմաբովանդակ և մեծ կյանքով։ Անզիջողական հեղափոխական շարժումների մասնակից, կուսակցական ու պետական ականավոր գործիչ, խորաթափանց գիտնական՝ ահա Աշոտ Հովհաննիսյանի կերպարը ամենաընդհանուր գծերով։

1918 թ. նա գործել է Բաքվի կոմունայում՝ լինելով Ս. Շահումյանի մերձավոր զինակիցներից մեկը, ապա անցնելով Մոսկվա աշխատել է ազգությունների ժողովրդական կոմիսարիատի հայկական գործերի կոմիսարիատում՝ հայոց մեծ բանաստեղծ Վահան Տերյանի ընկերակցությամբ։ Միաժամանակ դասախոսել է Լազարյան ճեմարանում։ Գործուն մասնակցություն է ունեցել Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման համար մղվող քաղաքացիական կռիվներին։

Աշ. Հովհաննիսյանը 1922—1927 թթ. արգասավոր գործունեություն ծավալեց իբրև Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետության լուսավորության ժողովրդական կոմիսար, ապա՝ Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար։

1928—1937 թթ. նա Մոսկվայում զբաղվում էր գիտական ու մանկավարժական աշխատանքով։ Բայց նրան ևս վիճակված էր ըմպել անհատի պաշտամունքի ժամանակաշրջանի անարդարության ու բռնության դառը բաժակը։ Վերադառնալով մեկուսացումից նա ամբողջովին նվիրվեց գիտությանը։ Գիտնականի կրակը նրա մեջ երբեք չէր մարել սկսած 1913 թ., երբ Մյունխենում լույս տեսավ նրա առաջին գիտական ուսումնասիրությունը՝ նվիրված Իսրայել Օրուն ու հայերի ռուսական կողմնորոշմանը։

Աշոտ Հովհաննիսյան պատմաբան-գիտնականի ընտրած նվիրական բնագավառը հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարն էր իր ժողովրդական, դեմոկրատական գաղափարախոսությամբ՝ միջին դարերից սկսած մինչև XX դարը։ XIX դարի համար այդպիսի խորհուրդ ունեցավ Հովհաննիսյանի «Նալբանդյանը և նրա ժամանակը» 1955—1956 թթ. լույս տեսած երկհատոր կապիտալ աշխատությունը, որի հեղինակը, ըստ էության, դարձավ նալբանդյանագիտության հիմնադիրը։ 1957—1959 թթ. հրապարակվեց Հովհաննիսյանի «Դրվագներ հայ ազատագրական մտքի պատմության» դարձյալ երկհատոր աշխատությունը, որով բացահայտվեցին հայ ազատագրական մտքի զարգացումը, ընթացքն ու ելևէջները երկար դարերի տևողությամբ։

Աշոտ Հովհաննիսյանն անցել է հեղափոխական, կուսակցական և գիտական ստեղծագործական աշխատանքի մեծ, բարդ, բայց արգասավոր ուղի։ Նա մեծ էր իբրև հասարակական գործիչ, քաղաքացի և գիտնական։ Նա միաժամանակ պարզ էր իր բարդ խառնվածքի մեջ, անմիջական, ազնիվ, ճշմարտացի ու բարի։

Աշոտ Հովհաննիսյանի վաստակը արժանի է խորին հարգանքի և երախտագիտության։

«Ա. Գ. Հովհաննիսյանի կյանքն ու գործունեությունը» թեմայով զեկուցեց ՀՍՍՀ ԳԱ թղթակից անդամ Վ. Բ. Բարխուդարյանը։ Նա կանգ առավ Աշոտ Հովհաննիսյանի կյանքի ու կենսագրության այն պահերի վրա, երբ ձևավորվեց